

Slutversion
2018-11-12

Inventering av groddjur i Spångadalen, Västerort, Stockholms stad

Inventering av groddjur enligt ficklampsmetoden

**: EKOLOGI
GRUPPEN**

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställning: Exploateringskontoret i Stockholms stad

Framställt av: Ekologigruppen AB

www.ekologigruppen.se

Telefon: 08-525 201 00

Slutversion: 2018-11-12

Uppdragsansvarig: Jens-Henrik Kloth

Medverkande: Erik Zachariassen, Raul Vicente

Intern kvalitetsgranskning: Jens-Henrik Kloth

Foton: Om inget annat anges: Ekologigruppen

Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB

Internt projektnummer: 7217

Bild på framsidan: Hane av mindre vattensalamander fotad i dagvattendiket i södra Spångadalen

Innehåll

Innehåll	3
Sammanfattning	4
Bakgrund	5
Artskyddsförordningen	7
Metod för inventering	7
Resultat	8
Diskussion och Slutsatser	9
Spridningsvägar och övervintringsområden	9
Hänsyn vid exploatering	10
Referenser	11

Sammanfattning

Under 2016 genomförde Ekologigruppen på uppdrag av Exploateringskontoret i Stockholms stad en övergripande naturvärdesinventering (NVI) enligt SIS-standard i Spångadalen och Bromstensgluggen. Området ingår i programområde Spångadalen och är ett grönområde söder om Tensta-Rinkeby och nord-/nordost om Bromsten (se Figur 1). Vid inventeringen påträffades livsmiljöer för flera lagskyddade arter och artgrupper, bland annat småvatten som bedömdes som lämpliga lekmiljöer för groddjur.

Denna delrapport behandlar inventeringen av groddjur i Spångadalen under våren 2018. Vid ett första fältbesök dagtid identifierades två småvatten som bedömdes kunna utgöra möjliga lekmiljöer för groddjur. De två småvattnen inventerades nattetid enligt Naturvårdsverkets ”ficklampsmetod” (*Naturvårdsverket, 2005*). Ett stort antal individer av mindre vattensalamander (*Lissotriton vulgaris*) konstaterades i det ena småvattnet, medan det i det andra småvattnet inte observerades några groddjur vid något av de tre fältbesöken.

Ekologigruppens bedömning är att den lokala populationen av mindre vattensalamander i dagvattendiket i Spångadalen är livskraftig, men troligen isolerad från andra kända leklokaler för groddjur i närområdet.

Bakgrund

I Västerort i Stockholms stad mellan stadsdelarna Bromsten och Rinkeby ligger Spångadalen. Under våren 2018 har Ekologigruppen inventerat groddjur i området. Vid fältbesök dagtid den 19 april identifierades två mindre vattensamlingar som senare inventerades efter förekomst av groddjur (se Figur 1).

Figur 1. Inventeringsområdet inom mörkblå streckad linje. Småvatten identifierade vid det första fältbesöket visas som skrafferade ljusblå ytor.

De identifierade småvattnen inom inventeringsområdet (Figur 1 ovan) är markerade med siffror (1-2) och beskrivs kortfattat nedan.

1. ”Södra diket” är ett cirka 450 meter långt, grunt dike.
2. ”Norra pölarna” – utgörs av ett par vattensamlingar beväxna med sälj med en sammanlagd yta på cirka 10 x10 meter.

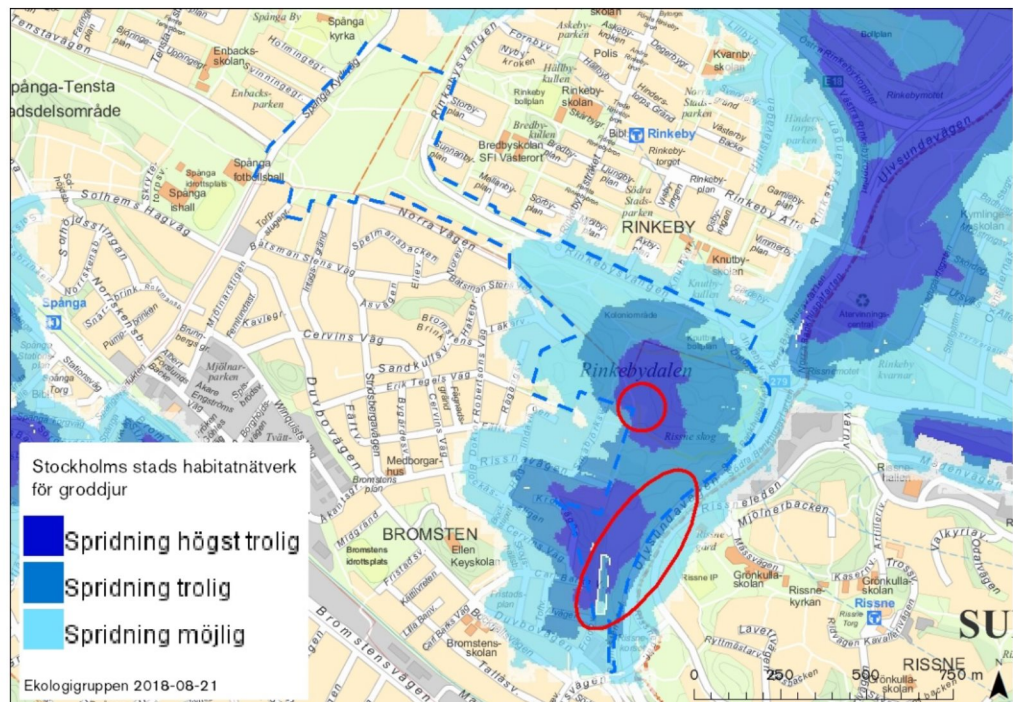
Inventeringsområdet i förhållande till Stockholms stads habitatnätverk för groddjur

Inventeringsområdet ligger i områden markerade med ”Spridning högst trolig” i Stockholms stads habitatnätverk för groddjur (Mörtberg *et al*, 2006), vilket betyder att området utgör en möjlig fullgod livsmiljö (se Figur 2 nedan).

Kring inventeringsområdet finns ett par kända lokaler med fynd av olika arter av groddjur. I Tabell 1 **Fel! Hittar inte referenskölla.** nedan redovisas de två närmaste belägna miljöerna med samhällen av grod- och kräldjur (summerat från Artportalens fynd av grod- och kräldjur 2000-2018).

Samhällen av grod- och kräldjur

Ekologigruppens rapport för inventeringen vid Växthusvägen används begreppet ”samhällen av grod- och kräldjur” för att beskriva ett geografiskt avgränsat område med fynd av en eller flera arter av grod- och/eller kräldjur. Sammansättningen av arter kan variera mellan olika samhällen. De geografiska avgränsningarna av grod- och kräldjurens samhällen i rapporten är gjorda efter grupperingarna av fynd i artportalen, kombinerat med en expertbedömning av möjligheterna till spridning av individer mellan till exempel olika närliggande dammar med kända förekomster av lekande groddjur.

Figur 2. Inventeringsområdet inom mörkblå streckad linje. Identifierade småvatten markeras av röda cirklar. De båda småvattnen utgörs enligt Stockholms stads habitatnätverk möjlig livsmiljö för groddjur (tolkning av "Spridning högst trolig") och spridning norrut är möjlig till Järvafältet längs med Ulvsundavägen (enligt Stockholms stads habitatnätverk för groddjur). Källa: <http://kartor.miljo.stockholm.se/geoserver/wms?layers=mfraster:habitatnatverk-2007-groddjur>

Figur 3. Inventeringsområdet (blå streckad linje) i förhållande till omgivande samhällen av grod- och kräldjur (gröna skrafferade ytor) visualiserat efter fynd i Artportalen. Kommungränsen mellan Sundbyberg och Stockholm (i rött) delar kartyn från norr till söder, där området öster om gränsen tillhör Sundbyberg och väster om gränsen tillhör Stockholm.

I Tabell 1 (nedan redovisas) de arter som är funna i respektive samhälle av grod- och kräldjur.

Tabell 1. Tabell 1 - Förkortningar i tabell: Huggorm - "HOR", Mindre vattensalamander - "MVS", Större vattensalamander - "SVS", Vanlig groda - "VGR", Vanlig padda - "VPA", Vanlig snok - "VSN", Åkergroda - "ÅGR"

Arter / Lokal	HOR	MVS	SVS	VGR	VPA	VSN	ÅGR
Järva friluftsområde och Skogvaktarkärret	X	X		X	X	X	X
Lillskogen och Solhemsdammen		X	X				

Järva friluftsområde och Skogvaktarkärret är det artrikaste av de två grod- och kräldjursområdena kring Spångadalen.

Artskyddsförordningen

Grod- och kräldjur skyddas av lagstiftning enligt 4 och 6 §§ artskyddsförordningen (artskyddsförordningen, 2007:845) och är fridlysta i Sverige. Artskyddsförordningen ska ses som en precisering av vad som kan följa av de allmänna hänsynsreglerna när det gäller skydd av arter (mark- och miljööverdomstolen 2013:13 och mark- och miljööverdomstolen M11317-14). Detta innebär att tillståndsmyndigheten ska bedöma hur skyddade arter påverkas av en planerad verksamhet. Syftet med artskyddet är enligt 8 kap. 1 och 2 §§ miljöbalken att skydda arter.

Enligt en dom i Miljööverdomstolen (MÖD 2016:1) skall artskyddsförordningen tolkas så att när syftet med ett projekt inte är att döda och skada så gäller inte skyddet enskilda individer. En bedömning skall istället göras av om åtgärden försvårar möjligheterna att uppnå gynnsam bevarandestatus för arten. Om ett projekt försvårar möjligheterna kan man inte få dispens, men om projektet inte försvårar möjligheterna så behöver man inte dispens. Den juridiska tolkningen innebär därför i praktiken att dispensansökningar sällan är aktuella, och enligt Naturvårdsverkets handbok om artskyddsförordningen (Naturvårdsverket 2009) är en detaljplan dessutom ytterst sällan dispensgrundande. Ofta genomförs istället åtgärder, som del av själva projektet, så att det går att upprätthålla en ekologisk funktion och kontinuitet i det aktuella området. Syftet är att förekomster av de skyddade arterna i området ska kunna finnas kvar. Avgränsningen av "den lokala populationen" är beroende av vilken art det är, hur rörlig den är, och hur omgivningen och spridningsmöjligheterna ser ut (se faktaruta). Groddjursområdena i Västerort är ofta belägna i naturreservat eller på allmänningar som på flera sidor är omgivna av bebyggelse, vägar och olämpliga livsmiljöer. Även villaområdesbebyggelsen i Bromsten är av allt att döma starkt begränsande för groddjurens möjligheter att sprida sig och att komma i kontakt med andra livsmiljöer och andra förekomster av groddjur.

Metod för inventering

Inventeringen av de småvatten som identifierats inom området utfördes under tre kvällar och nätter, 19-20 april, 5-6 maj och 19-20 maj. Den metod som användes var en variant av den standardiserade ficklampsmetoden för inventering av vattensalamander (Naturvårdsverket, 2005). Metoden går ut på att eftersök görs med hjälp av ficklampa i 30 sekunder var femte meter längs strandkanten på varje damm. Eftersom småvattnen i Spångadalen varken är breda eller särskilt långa kunde dock varje avsnitt genomsökas noggrannare och med kortare intervall. Inventeringsbesöken förlades med två veckors mellanrum för att kunna täcka både grodornas och paddornas lek i mitten-slutet av april och salamandranas lek i maj.

Lokal population

Ett begrepp som är centralt vid tolkning av artskyddsförordningen är begreppet lokal population, med vilken menas den population (grupp av djur av en art) som har genetiskt utbyte med varandra. En lokal population kan vara olika för olika arter. För en vanligt förekommande flygande art kan den lokala populationen vara stor och sträcka sig över stora ytor på läns- eller nationell nivå. För ovanliga arter som är starkt knutna till en plats eller en specifik naturtyp/miljö, t.ex. den ovanliga gölgrodan som bara finns i kalkrika gölar inorra Uppland, kan den lokala populationen vara liten och begränsad. I stor utsträckning saknas praxis om hur lokal population skall bedömas.

Mindre vattensalamander
(*Lissotriton vulgaris*)

En upp till 10 cm lång gråbrun salamander med mörkt gråaktiga fläckar som under leken framträder tydligare. På huvudets sidor går en mörk linje genom ögat. Undersidan är orange i mitten, ljusare mot sidorna, med bruna fläckar. Under leken utvecklar hanen en ryggkam som löper från huvudet till svansspetsen.

Resultat

Vid de tre fältbesöken påträffades en groddjursart, mindre vattensalamander (*Lissotriton vulgaris*), i södra diket.

I Tabell 2 (nedan) redovisas fynd av grod- och kräldjur samt småvattnens utveckling under inventeringsperioden.

Tabell 2. Observationer i småvatten under inventeringsperiod.

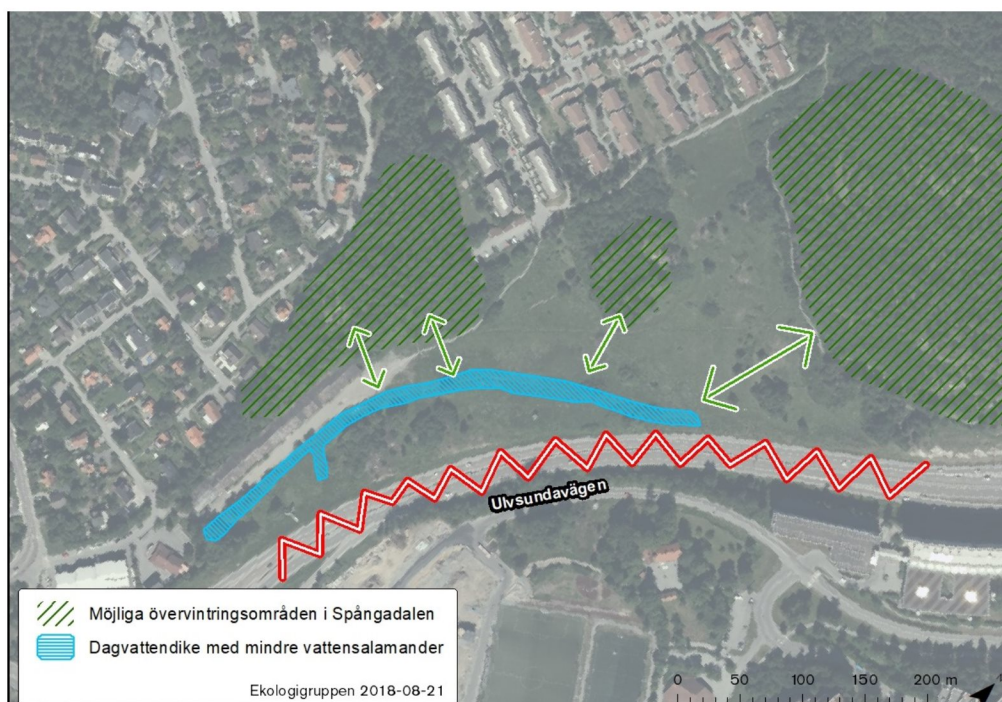
Småvatten	2018-04-19	2018-05-05	2018-05-19
1. Södra diket	Mindre vattensalamander, 26 honor, 20 hanar.	Mindre vattensalamander, 57 honor, 71 hanar, 10 okänt kön.	Mindre vattensalamander, 13 honor, 21 hanar, 18 okänt kön. Vattenmängd kraftigt minskad jämfört med tidigare.
2. Norra pölarna	Inga groddjur observerade.	Vattenmängd minskad jämfört med tidigare. Inga groddjur observerade.	Uttorkade. Inga groddjur observerade.

Diskussion och slutsatser

Som mest observerades 138 individer av mindre vattensalamander vid ett enskilt inventeringstillfälle. Det gör dagvattendiket i södra Spångadalen, såvitt det finns kunskap, till den femte individtätaste lokalen i Stockholms stad efter Olovslundsdammen, Judarndammen, Högdalens våtmark och Kyrksjödammen (sammanställt efter observationer av antal individer av mindre vattensalamander i Stockholms stad 2000 – 2018 rapporterade till Artportalen). De fyra lokaler som har ett noterat högre antal individer än dagvattendiket i Spångadalen är alla föremål för olika naturvårdsåtgärder kopplade till groddjur.

Spridningsvägar och övervintringsområden

Dagvattendiket i Södra Spångadalen är, att döma av det stora antalet påträffade individer, en fullgod livsmiljö för mindre vattensalamander. Området väster och norr om dagvattendiket bedöms kunna fungera som en miljö med goda förutsättningar som jakt- och övervintringsmiljö för groddjur. Ulvsundavägen utgör östlig gräns för det inventerade området i Spångadalen, och utgör troligtvis en ogenomtränglig barriär för förflyttning i östlig riktning från dagvattendiket där salamanderna påträffades (se Figur 5 nedan).

Figur 5 - Dagvattendiket inom blå skrafferad yta och möjliga övervintringsområden markerade med grön skraffering. Möjliga spridningsvägar mellan lek miljö och möjliga övervintringsmiljöer illustrerade med gröna pilar, även om hela gräsmarken väster och norr om dagvattendiket (uppåt i kartan) troligtvis kan nyttjas. Ulvsundavägen utgör troligtvis en mycket kraftig barriär för spridning österut från dagvattendiket (nedåt i kartan) och markeras med röd sicksacklinje. Kartan vriden 45 grader medsols. Källa: Ekologigruppen.

Spridning mellan dagvattendiket i Spångadalen till omgivande kända groddjurssamhällen (se Figur 3) bedömer vi vara närmast omöjlig. Bedömningen grundar sig i att:

1. Spridning i nordlig riktning (till Skogvaktarkärret) skulle behöva ske över E18 eller genom Rinkeby.
2. Spridning i västlig riktning (till Solhemsdammen) skulle behöva ske över pendeltågsspåret mellan stationerna Spånga och Sundbyberg, samt över ett antal större och mindre vägar.

Det är teoretiskt möjligt att långvandrande groddjur, till exempel vanlig padda och vanlig groda skulle kunna nå dagvattendiket i Spångadalen från Skogvaktarkärret om de lyckas

ta sig förbi E18 och Ulvsundavägen, baserat på att avståndet mellan de båda lekmiljöerna ligger inom ett avstånd som de båda arterna klarar att vandra om de inte hindras av barriärer (Kovar et al. 2009). Avsaknad av fynd av vanlig groda och vanlig padda inom inventeringsområdet i Spångadalen antyder dock att ingen sådan förflyttning sker i dagsläget.

Hänsyn vid exploatering

I samband med eventuell framtida bebyggelse kring dagvattendiket i södra Spångadalen är det möjligt att undvika en negativ påverkan på bevarandestatus för mindre vattensalamander i artens lokala population i Västerort, Stockholms stad, genom att anlägga en damm i anslutning till det dagvattendike där salamandrarna leker idag. En eventuell ny damm skulle med fördel placeras i anslutning till något av skogsområdena i södra delen av det inventerade området i Spångadalen.

Om en sådan åtgärd utförs utanför groddjurens leksäsong i mars-juni och efter att groddjuren gått i dvala i november så kan åtgärden räknas som ”förstärkande” för lokal bevarandestatus snarare än ”bara” ersättande/skademinskande. Detta då det trafiknära läget och osäkra vattentillgången i det befintliga dagvattendiket troligtvis påverkar överlevnadsfrekvensen för både vuxna salamandrar och ägg/ungel negativt. Om en ny miljö för salamandrarna anläggs kan denna optimeras för att passa salamandrarna och får dessutom ett bättre läge på längre avstånd från Ulvsundavägen, och med rätt skötsel kan en säker vattentillgång över hela yngelsäsongen även säkras.

Referenser

Groddjursinventering i
Spångadalen
Slutversion
2018-11-12

Tryckta källor

Kovar, R., et al. 2009. Spring migration distances of some Central European amphibian species.

Mörtberg, U., Zetterberg A., Gontier M. 2006. Lanskapsekologisk analys i Stockholms stad – Metodutveckling med groddjur som exempel. Beställare: Miljöförvaltningen i Stockholms stad.

Naturvårdsverket. 2005. Inventering och övervakning av större vattensalamander. Version 1:0; 2005-04-21.

Naturvårdsverket. 2009. Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispenser. Handbok 2009:2.

Digitala källor

Artportalen. Sökning efter rapporterade observationer av groddjur. Söksområde: Stockholms stad. Rapporteringsperiod: 2000 - 2018. Sökning genomförd 2018-08-21.

Habitatnätverk – Groddjur. WMS-tjänst med habitatnätverk för groddjur. Besökt 2018-08-21. Adress:
<http://kartor.miljo.stockholm.se/geoserver/wms?layers=mfraster:habitatnätverk-2007-groddjur>